№ 130 ԿԻՐԱԿԻ, 19 ՅՈՒՆԻՍԻ

1911
ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ԿԻՐԱԿԻ, 19 ՅՈՒՆԻՍԻ № 130

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թղթակցութիւնները ստորագրված պիտի լինին.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10-2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն ժամ.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

„ՄՇԱԿԻ" ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, շտապել ուղարկել երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում ընդհատում տեղի չունենայ:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՅԵՐԱՄԻԴԻՍ ՑԻՑԻԿԵԱՆԸ խորին վշտով յայտնում է իր ազգականներին և բարեկամներին, որ յունիսի 15-ին, ծանր հիւանդութիւնից յետոյ, վախճանվեց իր ամուսինը և անմոռանալի մայրը

ԵՓԵՄԻԱ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՑԻՑԻԿԵԱՆԸ

Թաղման արարողութիւնը կիրակի, յունիսի 19-ին, առաւօտեան ժ. 10-ին դէպի Վանքի մայր եկեղեցին Քաղաքի Սուրբ Աստուածածնի եկեղեցում, թաղումը Խոջիվանքում.
664. 2—2

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ԲԱՑՎՈՒՄ ԵՆ
Կովկասեան Ֆիզիկական Դասընթացները
(ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ)
ՏԵՍ 4-րդ ԵՐԵՍ
(Դ.) տո. 623. 6—2

ՑԻՐԿ-ՍՊՈՐՏ — ՑԻՐԿ-ԳԱԶԱՆԱՆՈՑ
Ա. ՖԱՐՐՈՒԽԻ
ԱՄԵՆ ՕՐ ՓԱՌԱՀԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՑԻՐԿԱՅԻՆ ՌԵՊԵՐՏՈՒԱՐԻՑ.
Կիրակի 19-ից կը կայանայ ներկայացում ... Ա. ԿԱՍԱՐ ... 25 կոպ.
663. 2—2

Իւրեւի Մասնաւոր Համալսարան Դասընթացների
ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ
Ընդունվում են խնդիրներ 1911 թ. ... I, II, III և IV կուրսերի ... (г. Юрьевъ. Лифл. г., Мельничная ул. № 1).
(5,20) տո. 611. 6—2

ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖЯНЦА
ПАПИРОСЫ ИНТЕЛЛИГЕНТНЫЯ
ЦѢНА 25 шт. 15 к. 10 ш. 6 к. 100 ш. 60 к.
ПАПИРОСЫ ЛЕВЪ 20 шт. 5 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖЯНЦА
ПАПИРОСЫ ЭКСТРА 15 шт. 6 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖЯНЦА
662. 100—1

ԲԺԻՇԿՈՒՀԻ
ԵԼ. Բ. ՁՈՒՐԻՆՈՎՍԿԻՆ
փոխադրվել է
ԿԻՐՕՉՆԱՅԱ ՓՈՂ. № 18.
(ա. ժ. 9—11, երեկ. ժ. 5—8.)
(ամ. ոտ.) 651. 5—3

Ռ. Ս. ԴԱՒԻԹԵԱՆՑ
(ա. ն. 4.) 243. 100—33

ԹԻՖԼԻՍԻ ՃՈՂՎԱՐԸՆ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ
(Դ.) 659. 0—1

Լոյս տեսաւ
„ԸՆԿԵՐ" № 15.
Հասցէն Тифлисъ, Редакція «Инкеръ».
Գինն է 8 երես 6 կոպէկ

ДЕШЕВО ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.
(Ե.Ն.Կ.) տո. 283. 50—32

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, յունիսի 19-ին, առաւօտեան ժամը 11½-ին Շամքորեցոց ս. Աստուածածնի եկեղեցում կը կայանայ ծխականների երրորդ և վերջին ժողովը, որը օրինական կը համարվի անկախ ներկայ եղող ծխականների թւից։

Օրակարգի խնդիրներն են.

1) Ընտրութիւն նոր երեցփոխի.

2) Ընթացիկ խնդիրներ. ա) 1910 թւի եկեղեցու և ուսումնարանի հաշիւը և բ) 1911/12 ուս. տ. նախահաշւի հաստատումը։

Գործակալ՝ Ղևոնդ ք. Մամիկոնեան
(ա. օ.) տո. 666. 2—2

Բացված է բաժանորդագրութիւն
Կարապետ Եաղուբեանի
ՀԱՅԵՐԷՆ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ
Երկրորդ տպագրութիւն, հիմնովին վերամշակած և կրկնակի ընդարձակված։

Մամուլի տակ է և առաջին պրակը լոյս կը տեսնի այս տարի օգոստոսին, իսկ վերջինը—նոյեմբերին։ Ամբողջ հատորը բաղկացած կը լինի 900—1000 մանրատառ պետիտ) երեսից, հարևրական տող երկսիւնակ երեսը։

Բաժանորդագինը 3 րուբլի։
(Լոյս տեսնելուց յետոյ գինը կը բարձրանայ)։

Բաժանորդագրութիւնը ընդունվում է Թիֆլիսում հեղինակի մօտ՝ Բարիշնիկովսկայա 11 (ժ. 11—4), «Կենտրոնական», «Գուտտենբերգ» և «Գիր» գրավաճառանոցներում, եղբ. Արովեանների մագազինում, Մաղաթովսկի փողոց, սեփական տուն, և Ս. Ց. Մատինեանցի մագազինում, Նիկօլաևսկի կամուրջի վրա։ Նոյն տեղերում ծախվում են Կ. Եաղուբեանի «Թեմական վերանորոգութիւն և Մատթէոս Բ. կաթողիկոս», գինը 25 կ.։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են հեղինակին հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Присяжному Повѣренному К. А. Ягубову.

Բաժանորդներին առաջին թերթը տրվում է իբրև նմուշ։
(Ե. Ն.) 205. 20—19

ՊՐՕՖԵՍՕՐ ԴՕԿՏՕՐ ԿԼԵՄԸ Բեռլինից գրում է. «Բազմիցս ընդունված ՖՐԱՆՑ-ԻՕՍԻՖԻ խակական դառն ջրի հրաշալի ներգործութիւնը մեծ աջողութեամբ ստուգել եմ և ես շատ հիւանդութիւններում դէպքում առանձնապէս թոքախտային (тберкулозный)։ Ես հաստատել եմ, որ հիւանդութեան սկզբում առաջ եկած փորկապութիւնը (запоръ) անմիջապէս անցել է ՖՐԱՆՑ-ԻՕՍԻՖԻ ջրի գործադրութեամբ՝ առաջ բերելով ոչ ցաւաբեր փորլուծութիւն (поносъ)։
տո. (М. 199742) 502. 1—1

ՄՌԱՑՎԱԾ ԴԷՊՔԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Վերջին ժամանակներս մեր ընթերցողները մի քանի անգամ կարդացին տեղեկութիւններ հայերի սպանութեան մասին Թիւրքիայում։

Ոչ միայն Փոքր Ասիայի խորքերից, ուր հայերը փոքրամասնութիւն են կազմում, այլ և Թիւրքահայաստանի բազմահայ շրջաններից տխուր լուրեր են հասնում հայ տարրի անապահովութեան մասին։

Վայրենաբարոյ վաչկատուն տարրերը և պաշտօնատար օսմանցիների մի մասը չեն կարողանում հաշտվել օսմանեան սահմանադրութեան հետ և տենչում են համիդեան օրերի վերականգնման, որպէսզի նորից ազատութիւն ունենան ասպատակելու թշուառութեան մատնված երկիրը առանց որևէ արգելքի և զսպումների։

Հայերի սպանվելը և մի քանի խորհրդաւոր ու անհասկանալի դէպքերի տեղի ունենալը Փոքր Ասիայում վրդովմունք են առաջացրել Կ. Պոլսի հայկական շրջաններում։ Սև և տխուր անցեալի ուրուականները, Ադանայի դաւադրական կոտորածների արիւնաներկ յիշատակները ծանր տրամադրութիւն են ստեղծել Կ. Պոլսի հայութեան մէջ։

Որքա՜ն շուտ մոռացվեցին սահմանադրութեան աւետիքները և բարձրագոչ խոստումները։

Հին Թիւրքիան վերակենդանանում է նոր ձևերի տակ։ Խաւար ույժերը սկսում են դուրս գալ իրանց որջերից և սպառնական դիրք բռնել դէպի նոր հաստատութիւնները։ Համիդական հիդրան նորածիլ գլուխներով առաջ է սողոսկում. Ցետադէմ տարրերը կազմակերպվում են մաքսումների համար։

Ազնիւ և անձնուէր օսմանեան գործիչների դերը դժուարանում է։ Ներքին երկպառակութիւնները, ծրագրական անհամաձայնութիւնները, նախանձոտական տարրերի շատանալը թուլացնում են երիտասարդ թիւրքերի կուլտուրական գործունէութիւնը։

Ի՞նչ դիրք կարող են բռնել հայերը սկսվող վտանգաւոր ճգնաժամում։

Դա պատասխանատու մի խնդիր է, որի վրա պէտք է առանձնապէս կենտրոնանայ թիւրքահայերի ուշադրութիւնը։

Մի՞թէ նորից պէտք է կրկնվեն հին ցաւերը, իսկ նրանց հետ միաժամանակ գործելու հին եղանակները։

Հեռագիրն հաղորդում է, որ հայերի ժողովը Կ. Պոլսում բաւուք է համարել դիմել պետութիւններին և հրաւիրել նրանց ուշադրութիւնը Թիւրքիայի ժողովուրդների ներկայ վիճակի վրա։

Որ օրին հասան թիւրքահայերը։

Մենք չենք կասկածում, որ երիտասարդ թիւրքերի մէջ կան շատ բարեմիտ անձեր, որո՛նք ամեն կերպ աշխատում են փրկել Թիւրքիան նոր բարոյական հարուածներից, ազատ պահել նրան վարկաբեկումներից։

Բայց արդեօք այդ բարեմիտ մասը ազդեցի՞կ է գործնական արդիւնքներ առաջացնելու համար—ահա հարց, որը այժմ այնպիսի աներկբայելութեամբ չէ լուծվում, ինչպէս երկու տարի առաջ։

Անշուշտ՝ մեզնից իւրաքանչիւրը ցանկանում է լաւատես լինել անակընկալների վերաբերութեամբ, բայց հասարակութիւնը պէտք է հաշւի առնի և բացասական տրամադրութիւնները։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
17 յունիսի

Նոր-Բուխարա.—Խիվայի խանը 100 հազար րուբլի նուիրեց Խիվայում յանուն Գահաժառանգի հիւանդանոց կառուցելու համար, ... մինչև 50 մանճակալների պահումը։

—

Լոնդոն.—Ինժեներ Բերբերը կառավարութեամբ նուիրեց չորս օդանաւ, որոնցից երկուսը յանձնվեց զօրքին, իսկ միւս երկուսը՝ նաւատորմին։

Գործադուլարար բանւորները արգելքներ են յարուցանում Լիվերպուլի նաւամատոյցը բերված կենսական մթերքների ներմուծման դէմ։

—

Տօկիօ.—Ռուսաց դեսպանը արձակուրդով մեկնեց։

—

Պարիզ.—Հաւասին հաղորդում են Լարրաշից, որ յունիսի 19-ին սպանացիները ափ հանեցին 62 մարդուց բաղկացած մի զօրամաս, 100 արկղ փամփուշտներով և 60 ռումբերով, որոնք Ելկսարի համար են։

Ֆէզից հաղորդում են, որ Մուանիէն Ելկսարը հասաւ յունիսի 13-ին։

—

Վիէննա.—Տրիեստում կարանտինի ենթարկված «Օկէանիա» նաւի վրա երևան հանվեց ասիական խոլերայով հիւանդանալու երկրորդ դէպք։

—

Լիս.— Նաւամատոյցի բանւորները ընդհանուր գործադուլ յայտարարեցին։

—

Պարիզ.—Մինիստրական խորհուրդը վերջնականապէս մշակեց դեկլարացիայի բնագիրը։

—

Պարիզ.—Դեկլարացիան պալատում կարդաց Կայօն, իսկ սենատում՝ Կրիւպպին, որի մէջ ասված է, որ պալատը ամենից առաջ պիտի լուծէ գինեգործների շրջանների սահմանների որոշման հարցը, իսկ ապա անց կացնէ ընտրական բարենորոգում։ Կառավարութիւնը կը պահանջէ աշխարհիկ դպրոցների պաշտպանութիւնը և եկամտային հարկի արագ իրականացումը։ Նա կաշխատէ երկաթուղագծերի հարցն ևս լուծել։

Կառավարութիւնը ցանկանում է միութիւն և թանգագին բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանել և, յենվելով մեծացող զօրքի և նաւատորմի ույժի վրա, կը պաշտպանէ ֆրանսիական անուան պատիւը։ Ծրագիրը ներկայանում է որպէս կառավարութեան ծրագիր, որը կառավարում է և գործում է սօցիալական զարգացման քաղաքականութեան ոգով, պահելով յարգանք դէպի հանրապետական րէժիմը և օրէնքը։ Դեկլարացիան պալատում ընդունվեց մեծամասնութեան ծափերով, իսկ սենատում ընդունումը աւելի զսպված էր։ Պալատը ձեռնարկեց ընդհանուր քաղաքականութեան հարցապնդումների քննութեան։

—

Անտվերպէն.—Նաւատէրերը խնդրում են քաղաքագլխից պաշտպանել այն բանւորներին, որո՛նք չեն միացել գործադուլարարներին։

—

Մադրիդ.—Ներքին գործերի մինիստր Վալեաէրինօ հրաժարական ներկայացրեց։ Նրա տեղ նշանակվեց արդարադատութեան մինիստր Բարօզօն։ Վերջինիս պաշտօնը ստանձնեց Կանալեխասը։

—

Տըրնովօ.—Ազգային մեծ ժողովում մինիստր Տօդօրովը խօսեց սահմանադրութեան փոփոխման նախագծի օգտին և յայտնեց, որ հակառակորդ է անձնական րէժիմի։

—

Զագրէբ.—Խորվատիան յունիսի 22-ին տօնում է իր ազգային տօնը,

—

Պարիզ. — Պալատ։ Ձախակողմեան խմբի ներկայացուցիչները համաձայնութեան գալով մի յանձնախումբ կազմեցին, որը կը մշակէ միջին ճանապարհ ընտրական բարենորոգման համար։

—

Ամստերդամ.—Նաւակայանի գործադուլարար բանւորները չեն թոյլ տալիս նաւերին ուտելիք մատակարարել։ Նաւատէրերը և ապրանքակիր կառապանները համերաշխութիւն յայտնեցին գործադուլարարներին։

—

Տանժեր.—Կօլօննա Մուանիէն յունիսի 11-ին Մեկինես հասաւ։

—

Օ ... սի առիթով վկաների հարցաքննութիւնը աւարտվեց։

—

(Լրագիրներից)

Հռոմ.—Բացվեց Իտալիայի կանանց համաիտալական համագումարը, որը որոշեց փոփոխութեան ենթարկել ձայների մեծամասնութեամբ սահմանադրութեան ստատուտի առաջին կէտը, որով այլ ևս կաթոլիկական կրօնը պետական չէ համարվում։

—

Պետերբուրգ. — Կառավարութեամբ հաղորդվեց, որ օգոստոսի 20—27-ին (Ն. տ.) Անտվերպէնում տեղի կունենայ էսպերանտիստների VII միջազգային համագումար, որին մասնակցելու են հրաւիրվում կառավարական հաստատութիւնների ներկայացուցիչները։

—

Բերլին.—Սպանական իշխանութիւնները բռնեցին գերմանական մի նաւ, որը գաղտնի կերպով զէնք էր տանում պօրտուգալացիների համար։

—

Բերլին.—Տանժէրից հեռագրում են, որ ֆրանսիական զօրքերը գրաւել են վիճելի մի տեղ, որ պատկանում է գերմանական մի ֆիրմայի։ Տեղական գերմանական հիւպատոսը բողոքեց դրա դէմ. դէպքը զայրացրեց տեղում ապրող գերմանացիներին։

—

Միւնխէն.—Նիւրենբերգում, Բերնի Օբերլանդում վախճանվել է «Русск. Вѣд.» լրագրի աշխատակից Ալ. Իօլլօսը։

—

Դրեզդէն.—Բացվեց սօց.-դեմօկրատական կուսակցութեան բանւորական միութիւնների ութերորդ համագումարը։ 400 պատգամաւորները ներկայանում են իբրև 2,276 հազար մարդու ներկայացուցիչներ։

—

Մադրիդ.—Մեծ հանդէսով բացվեց կաթոլիկների միջազգային համագումարը, որին մասնակցում են 30,000 հոգևորականներ։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
17 յունիսի

Կ. Պոլիս.— Օսմանեան Գործակալութիւնը հաղորդում է, որ ներքին գոր-

ծերի մինիստր Խալիլը կը ստանձնէ հասարակական աշխատանքների մինիստրի պաշտօնը։

Նրա տեղ կը նշանակվի վակուֆների մինիստր Խայրըը։ Ոստիկանութիւնը արգելեց հակաանգլիական համագումարը, որը գումարվելու էր յունիսի 17-ին, եգիպտական գործերի առիթով։

Դադարեցվեցին «Սէնին» և «Թանզիմաթ» թերթերը։

Չէռնոգորական ներկայացուցիչը յայտարարեց, որ Չէռնոգորիան ցոյց կը տայ կատարեալ աջակցութիւն ալբանական ապստամբութեանը վերջ տալու գործում։ Արտաքին գործերի մինիստրը իր կողմից յայտնեց աւստրիական դեսպանին, որ Թիւրքիան հնարաւոր զիջումներ կանէ մալիսօրներին։ Առ այժմ հպատակութիւն են յայտնել 364 ալբաններ, որոնց թւում շատերը մահմեդականներ են։

Ցետինիէ.—Այստեղ հաւաքվեցին ալբանական ցեղերի պարագլուխներ, յեղափոխական կօմիտէտների ներկայացուցիչներ և պրօպագանդա մղող կաթօլիկ քահանաներ։ Թիւրքաց դեսպանը յանձնարարեց Իզմայիլ Քեմալին և Գօրակուչկիին ալբաներէնի թարգմանել դեսպանի տուած խոստումները Պօդգօրիցայում։ Նորանոր տեղեկութիւններ են ստացվում մալիսօրների նորանոր յարձակումների մասին թիւրքական զօրքերի վրա։ Լսվում են Թնդանոթային և հրա- [illegible]

Մոնաստիր.—[illegible]

Վիեննա. — [illegible]

Կ. Պոլիս.—[illegible]

իրանց նպատակներին ծառայեցնեն Թիւրքիան։ Սակայն Աւստրիային այդ չի աջողվի»։ Անկուլտուրական Ալբանիային ինքնավարութիւն տալու մասին Բաբան-զադէն ասում է, որ Թիւրքիայի փրկութիւնը կայանում է համաօսմանականութեան զարգացման մէջ, ազգերի համահաւասար իրաւունքների սկզբունքների հիման վրա։

—

Լոնդոն.—Րէյտէրին հաղորդում են Հոդէյդայից, որ Թիւրքերի կորուստը ապստամբ արաբների դէմ կռիւ մղելու ժամանակ հաւասարվում է 2000 մարդու։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 9 յունիսի

Թաւրիզը մեմեանց յաջորդող դէպքերի թատերաբեմ է, որտեղում հետզհետէ գալիս անցնում են դրամաներ, կատակերգութիւններ փոփոխակի։

Այս անգամ գործողութիւնը կատարվում է Թաւրիզի քաղ. վարչութեան շրջանում, Թաւրիզի դուման կազմված լինելով բազմաթիւ պաշտօնեաներից, որոնք ռոճիկներ են ստանում, մինչդեռ քաղաքի հասոյթը անբաւարար է և պէտք էր [illegible] հասոյթի նոր աղբիւրներ ստեղծելու։ Վարչութիւնը նոր գիւտ արեց, այն է՝ մօտիկ գիւղերից քաղաք մտնող կանաչեղէնի և բանջարեղէնի իւրաքանչիւր իշաբեռից 1 աբասի առնել (4 կոպ.). այս կերպով ևս յայտարարվում է հասարակութեան։ Բանջարամշակները անտեղի ու անարդար գտնելով դրված տուրքը՝ 2—3 օր քաղաք կանաչեղէն չը մտցրին, առարկելով որ հողային տուրք վճարելուց յետոյ իշաբեռի վրա նոր տուրք ընդունել չեն կարող։ Սննեխ կանաչեղէնով և հացով ապրող գործաւոր աղքատ դասը, որ տասնեակ հազարների թիւ է կազմում, 3 օր մնաց զուրկ, մինչև որ քաղ. վարչութեան որոշումը ջնջվեց, թէպէտ այդ շատ սուղ արժեց դումայի համար՝ զոհ տալով իր մի անդամին։

Քաղ. վարչութեանը մասնակցում էր մոլլա Համզա անունով մի անձ որոշ ամսավճարով, որին յանձնված էր մթերքների և այլ վաճառքների գնահատման գործը։ Ասում է, որ կանաչեղէնի վրա տուրք նշանակելու հարցում ևս մեծ դեր ունեցած էը լինի և, անտարակոյս, խոշոր դժգոհութիւն յարուցած իր դէմ նպարավաճառների կողմից։

Յունիսի 5-ի գիշերը մի երկու ծպտեալ մարդիկ գնում են մոլլա Համզայի դուռը, [illegible]աբերայութեամբ փողոց հրաւիրում նրան և տեղն ու տեղը սպանում ատրճանակի 5 հարուածներով, վիրաւորելով նաև մոլլա Համզայի փեսային, որ դուրս էր եկել բացվածի հետ։ Մեռնողի փեսայի յայտարարութեամբ նոյն գիշերն իսկ ոստիկանութիւնը պաշարում է ոճրագործի տունը և ձերբակալում։ [illegible] սահմանադրական մարտիկների առաջնորդ պետերից մէկը, յայտնի Միր Հաշիմի որդին է և սալար Բաղըր-խանի փեսան, Միր Հիւսէյն անունով երիտասարդը, որը դէպքից 3—4 օր առաջ բանակռիւ է ունեցել մոլլա Համզայի հետ 2 թուման մալիաթ տուրքի վճարման համար և սպառնացել նրա կեանքին։ Դէպքի հետևեալ օրը քաղաքն ամբողջովին յուզման մէջ էր և զօրքն ու ոստիկանութիւնը հսկում էին, որ անկարգութիւններ տեղի չունենան։ Երկու օր առաջ զօրքի հրամանատար, նահանգապետի տեղակալ Ամանուլլահ Միրզայի ներկայութեամբ խուզարկեցին սալար Բաղըր-խանի տունը, գրաւեցին 400 նորագոյն և նոյն տեսակի հրացաններ, բազմաթիւ ատրճանակներ և մեծաքանակ վառօդ ու փամփուշտներ՝ մօտ 50,000 թումանի արժէքով։ Խուզարկել են նաև Միր Հաշիմի տունը, ուր տեսել են կողոպտված իրեղէնների դէզեր, որոնք յափշտակվել էին Թաւրիզի կռիւների ժամանակ։ Ասողներ կան, որ նոյնպիսի խուզարկութիւն գուցէ կատարվի նոյնպէս սարդար-միլլի Սաթթար խանի տանը, որ կառուցվել է Թաւրիզի դէպքերից յետոյ և ճոխութեամբ ու փարթամութեամբ մրցել կարող է ամենահարուստ խաների ունեցածի հետ։ Սպանված մոլլա Համզայի ազգականներն ու կողմնակիցները պահանջում են մարդասպանի մահապարտութիւնը. սակայն նահանգապետի տեղակալը գործը թողեց նորընտիր գեն.-նահանգապետ Ալա-ուդ-Դօվլէի գալստեանը։

Մինիստր-նախագահ Սիփէհդարի ծածուկ հեռանալը Թէհրանից այլևայլ կարծիքների առիթ է տուել հասարակութեան խաւերում։ Հաւանական է թւում այն միտքը, որ Սիփէհդարը պատճառ դառնալով անգլիացիներից առնված փոխառութեան՝ իրան անկարող է զգացել ազգին հաշիւ տալ այն գումարների մասին, որոնք ծախսվեցին առանց դրական նպատակի։ Այդ է համարվում Սիփէհդարի հեռանալու շարժառիթը։

Թաւրիզում հացը շատացնելը և սպառնացող վտանգաւոր կրիզիսը ի նկատի ունենալով՝ նահանգապետի տեղակալ Ամանուլլահ Միրզան ձեռնարկել է Ռուսաստանից ալիւր բերել տալու հոգածութեան։ 2 շաբաթ առաջ՝ յուսահատված պարսիկ վաճառականներից, 2 յայտնի հայ վաճառականների առաջարկեց յանձն առնել լրացնելու անհրաժեշտ կարիքը ի հաշիւ կառավարութեան։ Հայ վաճառականները բացատրեցին, որ հարկաւոր է նախ ծանօթանալ ալիւրի տեսակներին ու արժէքներին և յետոյ տալ կանխիկ դրամ, այլապէս իրանք չեն կարող յանձնառու լինել։ Ձեռնարկը մնաց անհետևանք առ ի չգոյէ նիւթականի։

Թէ երբ դուրս կը գայ Թէհրանից նոր նահանգապետը, յայտնի չէ դեռ. ասում են, որ պահանջում է զինւորական ոյժ և դրամ։ Թաւրիզի պարսիկ թերթերը լիքն են շնորհաւորական հեռագրերով՝ ուղղված նորընտիր նահանգապետին։ Մուխբիր-ուս-Սալթանէի կարծեցեալ բարեկամներն ու կուսակիցները հիմա գովասանքներ են շռայլում նորի հասցէին...

Թաւրիզում և շրջակայքում 36 ժամ փչող խիստ քամիներից յետոյ տեղաց առատ անձրև, որ համարվում է բարերար երևոյթ ցանքսերի վերաբերութեամբ։

Հայկազուն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ՎՐԱՑ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութեան մէջ, յունիսի 17-ին, Ա. Քալանթար կարդաց երկու զեկուցում։ Առաջինը վերաբերում էր կաթնատնտեսութեան զարգացմանը Թիօնեթի, Դուշեթի, Սղնախի, Գօռու. [illegible] գաւառներում, միւսը՝ անասնապահական այն ցուցահանդէսին, որ նորերս տեղի ունեցաւ Վօրօնցօվկայում։

Զեկուցանողը նախ կանգ առաւ վրացի անասնապահների մի խոշոր կարիքի վրա, որը դեռ չէ դարձել գիտակցական բոլորի համար, այն է՝ ձմեռվայ կերակրի պակասութեան վրա։ Բազմաթիւ օրինակներով նա ցոյց տուեց, թէ ինչ մեծ վնասներ է ստանում անասնապահը ձմեռվայ պաշարների բացակայութեան պատճառով։ Ներկայ ձմեռվայ վերջին՝ Շիրակ անապատի խաշնաբածները կորցրին անասուններ՝ տասնեակ հազարներով քաղցից։ Ձմեռվայ պաշարների բացակայութիւնը վերջ ի վերջոյ կը քայքայէ անասնապահներին բոլորովին։

Միևնոյն ժամանակ օրէ-ցօր դժուարանում են Թուշերի, փշաւների և մինգրելների շարժական և թափառական անասնապահութեան պայմանները։ Թանգանում են արօտները, փակվում են ճանապարհները, մեծանում են ծախքերը։ Անասնապահների մի մասը հեռացել է և հեռանում է ասպարէզից, միւսը փորձեր է անում նստակեաց դառնալու։

Եթէ անասնապահը կամենում է ընդառաջ գնալ գալիք դէպքերի, պէտք է այժմեանից պատրաստութիւններ տեսնի մաքառելու աննպաստ հանգամանքների հետ։ Նրա առաջին հոգսերից մէկը պէտք է լինի աւելացնել ձմեռվայ կերակրի պաշարները՝ ցանելով առւոյտ, կործգան, երեքնուկ, ճակնդեղ, գետնախնձոր և նման բոյսեր։

Միւս կողմից անասնապահները պէտք է ծանօթանան կաթի աւելի կատարեալ տեխնիկական մշակութեան հետ և կարողանան պատրաստել շուկայի պահանջի համաձայն աւելի արժէքաւոր արդիւնքներ։

Այդ պատճառով անհրաժեշտ է հրահանգչական ինստրուկտորական գործունէութիւն։

Երկրորդ զեկուցումով Ա. Քալանթար ծանօթացրեց ժողովականներին անասնապահական ցուցահանդէսի հետ, կանգ առնելով նրա ուսանելի կողմերի վրա։

Ժողովականները յայտնեցին իրանց կողմից մի շարք կարծիքներ և նկատողութիւններ։

Ժողովի նախագահ իշխան Դ. Ջելօկաեվ յայտնեց, որ զեկուցումների մէջ յարուցված խնդիրները կը քննվեն խորհրդի նիստերում գործնական ձեռնարկութիւններ մշակելու համար։

Ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց զեկուցանողին ծափահարութիւններով։

Նախագահը յոյս յայտնեց, որ զեկուցանողը և ապագայում մասնակից կը լինի Ընկերութեան գործունէութեանը։

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՈՒՄ

Հարկաւոր ենք համարում տեղեկութիւն տալ մեր ընթերցողներին այն պարգևների մասին, որոնք տրվեցին Վօրօնցօվկայում տեղի ունեցած կաթնատու կովերի ցուցահանդէսում։

Յատուկ «շնորհակալութիւն» Ուդելի կալուածքին, որը յայտարարել էր իր ցուցադրած անասուններին արտաքոյ մրցութեան։

Արծաթեայ մեծ մեդալներ՝ 1) Շվէյցարիայի անասնապահ Գօթլիբ Գրաֆին և 2) Ֆէօդօր Կիրիլօվին՝ անասնապահական բարւոքումների համար։

Արծաթեայ փոքր մեդալներ՝ 1) Իվան Պավլօվին և 2) Իվան Տօմիլինին։

Բրօնզեայ մեդալներ՝ 1) Վ. Սօլօվեօվին, 2) Վ. Դասաեվին, 3) Գ. Նիկողոսեանին (տեղական կովերի համար) և 4) Հաջի Մուսա Իւսուբ-օղլուին։

Գովասանական թերթ՝ 1) Եղբ. Բաբաջանեաններին, 2) Ե. Նօվօսելցօվին, 3) Պ. Բուրցևին, 4) Վ. Տօմիլինին։

Միւս անասնապահներին տրվեցին փողային [illegible] սկսած 25 րուբլուց մինչև 5 րուբլի։

Ընդամենը պարգև ստացողների թիւն էր 53։

Դրամական նուէրներ բաժանված են մօտ 400 րուբլի։

ԳԱԽԱՌՆԵՐԻ ԿԱՐԻՔՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

«Մշակի» № 128-ում տպված էր մի «Կոչ և դիմում ամերիկահայ կանանց»՝ Նիւ-Եօրկից, գրված մայիս 27-ից (ն. տ.), ուր յայտնված են շատ բարի ցանկութիւններ։ Այդ կոչի վերջում «Մշակի» խմբագրութիւնը սպասում է Ռուսաստանի հայուհիների պատասխանին։ Վերոյիշեալ կոչը առիթ է տալիս մեզ յայտնել այն մեծ կարիքի մասին, որը վերաբերում է հայ իգական սեռին և որի առիթով ես գրել եմ «Առողջապահիկի» մէջ։

Հայ գիւղացիութիւնը կարօտ է այժմ լուսաւորութեան՝ լայն մտքով վերցրած, իսկ դժբաղդ իգական սեռը՝ մանկաբարձական օգնութեան, որի մասին պիտի խօսեմ ընդարձակօրէն, կրկնելով այն, ինչ որ գրել եմ «Առողջապահիկում»։

Եթէ մեր գեղջկուհին այժմ այնքան տառապում է, եթէ նրա թիւը՝ համեմատած այլ մարդկանց՝ նուազ է, մինչ կուլտուրական երկիրներում հակառակն ենք տեսնում, եթէ մեր գիւղերում յաճախ են պատահում վաղաժամ մահ իգական սեռի և անգին մահացութիւն երեխաների, դրանց գլխաւոր պատճառներից մէկը՝ մանկաբարձուհիների օգնութեան կատարեալ բացակայութիւնն է։ Ներկայումս Կովկասում հազիւ ամեն մէկ գաւառում կան մէկ կամ երկու պաշտօնական մանկաբարձուհիներ բուժարանների մօտ, որոնք՝ անծանօթ լինելով տեղական լեզուներին (նրանց մեծ մասը ռուս կամ հրէայ են) շատ սակաւ օգնութիւն են հասցնում, ինչպէս մենք դիտել ենք մեր երկարամեայ պաշտօնավարութեան ժամանակ զանազան գաւառներում։ Մանկաբարձական գործը բացառապէս գտնվում է ագէտ տատմայրերի ձեռքում. իսկ դժուար ծննդաբերութեան ժամանակ, որը շատ յաճախ է պատահում օբերողների վաղաժամ ամուսնութեան պատճառով, երբ հարկաւոր է օպերացիա, դիմում են ագէտ ու կոպիտ խաշնարածներին, որոնք փորձված են համարվում անասունների ծննդաբերութեան վրա։ Պահանջել նրանցից ցանկալի օժանդակութիւն ի հարկէ անկարելի է. ընդհակառակը՝ նրանք իրանց տգիտութեամբ և մանաւանդ սաստիկ կեղտոտութեամբ յաճախ պատճառ են դառնում յետ-ծննդեան վտանգաւոր վարակիչ հիւանդութեան (послѣродовое страданіе) կամ սաստիկ վնասումների, պատառումների սեռական գործարանների կամ նոյն իսկ մահվան՝ արեան հոսումից, արհեստական վնասումներից նոյն գործարանների՝ թէ ձեռքով և թէ կեղտոտ սուր գործիքներով։ Մանկաբարձական գործը անաջող դրութեան մէջ է գտնվում ոչ միայն մեզ մօտ՝ Կովկասում, այլ ամբողջ Ռուսաստանում։ Բարձր պետական բժշկական խորհրդի նախագահ՝ նախկին պրոֆ. Րէյնը (Рейнъ) 1904 թ. Կիրօգօվեան բժշկական համաժողովում հետաքրքրական զեկուցում է արել մանկաբարձական օգնութեան մասին *)։ Այդ զեկուցումից մի քանի քաղուածքներ։

«Գերմանիայում, չը նայած բժիշկների և մանկաբարձուհիների մեծ քանակութեան, ամեն օր մի ծննդաբեր կին լոկ արգանդի աբիւնհոսութիւնից մեռնում է» (Dürssen պրոֆ.)։

Անգլիայում յետ-ծննդեան հիւանդութիւնից վախճանվում են 4-ը 1000 ծննդաբերից։ Ռուսաստանում, եթէ վերցնենք 5-ը, կը ստանանք 30,000 մահ՝ ամեն տարվայ 6 միլլիոն ծննդաբերութիւնից։ Այդ կորուստը աւելի մեծ է ամենասաստիկ պատերազմից, իսկ եթէ հաշւենք որբերին մայրերի մահից յետոյ, վիրաւորեալ և հաշմանդամ կանանց՝ նրանց յարատև և ծանր հիւանդութիւններով, խոր խոցերով (свищи, фистулы), պատառումներով (разрывы), կանքի գործարանների տեղահանմամբ, իջմամբ և այլն, այն ժամանակ իգական սեռի դրութիւնը աւելի ևս սարսափելի կերպարանք կը ստանայ։ Իսկ օգնութիւնը մնում է անբաւարար (պրոֆ. Րէյն)։

Ռուսաստանի բժիշկների թիւը հասնում է 18,000-ի, որոնցից 17,847-ը տղամարդ և 1,134-ը՝ կին։ Մի բժիշկ՝ միջին հաշւով՝ ընկնում է 8000 բնակչի։ Կովկասում մէկ բժիշկ 20,000-ի. իսկ Անգլիայում՝ մէկ բժշկի ընկնում է 1,730, Ֆրանսիայում մէկ բժշկի ընկնում է 2630։

Ռուսաստանում մանկաբարձուհիների թիւը հասնում է 6000-ի, որոնցից 3000-ը

*) Родовспоможеніе въ Россіи. Сборникъ докладовъ на IX Пироговск. съѣздѣ 1904 г. Проф. Рейнъ. 1906 г.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

[illegible]

Կ. Պոլիս, 29 մայիս

[illegible]

Եւ ժամացոյցի միօրինակ ճռճռանքին Մըթիքներուն նման ականջէդ վար կը հոսին հաթած ձայներ...

— Կաֆէջի՛ս... լիմոնաթա... զազէօզ...

Կը շարունակուին այդ ձայները։ Ժողովուրդը իր ուզած նաւամատոյցէն կ'ելլէ դուրս։ Մինչև Կավաք՝ մարդ չի մնար շոգենաւին մէջ, և շոգենաւին մէջ դարձեալ կը հնչէ կաֆէջիի խռպոտ ձայնը։

Նաւագնացութիւնը Վոսփորի վրայ՝ կատարեալ հիանալի հաճոյք մըն է. տեսարաններու զմայլելի քնքշութիւնները աչքիդ առջևէն կանցնին, ու դաշտանկարներու իրական հմայքը կը զգաս։ Եւրոպական ափունքը իր փաշայական և դեսպաններու պալատներով շլացուցիչ է, ու առնից շարքին մէջ Թոքատլեանի հոյակապ պանդոկը՝ կարծես փուրփուրով կերտուած յուշկապարիկներու ամարանոց մը, որ անմիջապէս Վոսփորի կոհակներուն վրայ կը փռէ իր սպիտակ պատկերին գալարուն ցոլքերը։ Եւ անդնդաշուք օտարազգի տուրիստներ անոր պատշգամբէն դիտակով կը դիտեն շոգենաւերուն մէջ խճողուած ուղևորները։ Եւ Թիւրքերը պարծանքով ցոյց կուտան հայ պանդոկապետին այդ շքեղ հաստատութիւնը։

Ասիական ափունքը՝ մօգիչ է իր ջինական լերքերովը. մշտադալար անտառներու պուրակներու շուքին մէջ, տեղ մը ցանուցիր, տեղ մը կուտակուած՝ իրարու կպած փայտաշէն տուներ՝ խայտաբղէտ համայնապատկեր մը կուրուագծեն Վոսփորի ամբողջ երկայնութեանը վրայ։ Այդ կողմը ուշադրութիւնդ ամենէն աւելի կը կեդրոնանայ Բէյլէրբէյի պալատին վրայ։ Կալիփայի քաբայի նկարագրութիւնը՝ այնքան հմայքոտ չէ, որչափ Պալեան ճարտարապետներու այդ գեղակերտ արքունական պալատին ինքնաբուխ երաժշտական տպաւորութիւնները։

Շոգենաւը կը կարէ ալիքները, զով հովը կը կազդուրէ տաքէն ջլատուած մարմինները. և անպատում ախորժով՝ ամեն մարդ իր որոշած գիւղը կ'ելլէ. մենք հասանք Բէյկոզ-դերէ. դեսպաններու ամարանոցները հոս են։ Մէզար-բուռնիէն առինք երկու հատ Մուհաջիր արաբասի. ինծի հետ էր նախակրթարանի դասընկեր Յովսէփ Ճինկօզեան, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի քսանըհինգ տարիներէն վերջը. մանկական յիշատակները՝ բանաստեղծութեան հաւասար անմեղ ու անկեղծ պատմութիւններով հիւսուած կը մնան. ժամանակը կը ծերնի, կը հիննայ, բայց յիշատակները անջնջելի կը մնան։ Իմ պատուական դասընկերս գործի մարդ էր դարձած, կ'ընէր բաղդատութիւնը Եւրոպական Ռուսաստանի և Թիւրքիայի քաղաքներուն. ողբալիօրէն խեղճ կը գտնէր Պոլիսը և կը դրուատէր Ռուսաստանի նշանաւոր քաղաքներու մաքրութիւնը։

Երկու բլուրներու լայն հովիտ մը կատուղիէն անցնելով, հասանք Զըրզըր-սուլյու։ Սա քայօթեայ արձարան մըն է, ընդհանրապէս յատուկ վայրն է հայ հասարակութեան։ Իր ջուրին կաթիլ-կաթիլ վազելովը այս անունն է առած։ Ունի իր պատմութիւնը. Վենետիկի Մխիթարեան վարդապետ՝ հ. Եւգինէոս Ոսկանեան, որ այժմ մօտաւորապէս իննսուն տարեկան է, իր երիտասարդութեան՝ այս կողմերը այցելած ատեն, տկարակազմ, հիւանդութիւնը դարմանելու համար, գիւղագնացութեան մէկ եղանակին, հոս կը տեսնէ որ կաթիլ-կաթիլ կը վազէ ջուր մը, համբերութեամբ բաժակը կը լեցնէ և կը խմէ. կախորժի և կը շարունակէ խմել այդ ջուրը. բժշկին ցոյց կուտայ նոյն ջուրը, և բժիշկը անոր մէջ կը գտնէ բժշկական աքանչելի յատկութիւններ։ Վարդապետը հոն քար մը դնել կուտայ, օրինաւոր աղբիւր մը շինել կուտայ, և նոյն օրէն ի վեր Թիւրքերը զայն կը կոչեն Փափազ-սույու։ Որ ունի կենաց ջուրի հաւասար հրաշագործ բժշկական յատկութիւններ, առոր գովեստը արձանագրուած է աղբիւրին վրայ ոսկի տառերով։ Հոն տեսանք խճողուած բազմութիւն մը. կենաց ջուրը իրարու ձեռքէն կը յափշտակեն։ Մենք ելանք աղբիւրին բարձունքը, ուր հովանի կ'ընեն ընտանի և վայրի շագանակենիներ, ակասիաներ, բարտիներ։ Թումբ թումբ, հողի աստիճանով բարձրացած է, և աթոռները շարուած են այդ աստիճաններուն վրայ. էն վերի աստիճանը՝ փայտէ վանդակներով գոցուած. կարծեցինք թէ այդտեղ կը պահուին դրախտի հաւեր և վիլլաներու յատուկ պերճ թռչուններ. ընդհակառակն... սարկութիւնը հոն կալըէր. ազատ Թիւրքիան հոն քօղարկած էր Թիւրք մայրեր իրենց մանուկներովը։ Սուրճ և զով ջուր մը խմելու ատեն ալ՝ Թիւրքուհիները ստիպուած էին նամէհրամի վիճակի մէջ բանտարկուած մնալ։

Քրիստոնեայ բազմութիւն մը չկար. հայերը այսօր աւելի հետաքրքրական հանդէս մը ունէին. այս տաք օրերուն, ընդհանրապէս, իրենց զբօսանքի վայրը հոս էր, իսկ այսօր բազմութիւնը համախմբուած էր Եէնի-Կուլէի դաշտերը, ուր ազգային սահմանադրութեան յիսունմէկերորդ տարեդարձին առթիւ՝ ամեն կուսակցութիւններ մէկ-մէկ ներկայացուցիչ ճառախօսութիւն պիտի ընէր։ Անցեալ տարի սահմանադրութեան յիսնամեակին՝ եռուզեռ հայ կեանք մը ազգային հիւանդանոցի տխուր պատերուն շուրջը ազատութեամբ տօնեց այդ հանդէսը. և նոյն օրն աւելի վեհութիւն մը ունէր։ Օտեաններու, Ռուսինեաններու նոր սերունդը, յիսուն տարի վերջը, կը տեսնէր Թիւրքիան սահմանադրական, և ինքը հայը՝ փոքրիկ Հայաստան մը դարձուցած էր այդ վայրը, ուր ամեն կողմ հայկական երգեր կը լսուէին, ու Դուրեան սրբազան, սիրուած խոհական ու գրական պատրիարքը, աւելի շուք կուտար հանդէսին իր նախագահութեամբ։

Կրքերը ամեն բան կը տապալեն. բարիքէ ալ չեն խնայեր. այդ կրքերուն զոհ կ'ըլլար բարի Դուրեան սրբազանը, որ այժմ մեր

ընկնում է գիւղական ազգաբնակութեան (124 միլ.), 3,000-ը քաղաքների (14 միլ.)։ Բայց առնուազը հարկաւոր են 60,000 մանկաբարձուհիներ, որպէսզի հաւասարվենք եւրոպական երկրներին և բալտիական նահանգներին, ուր միայն բաւարար է մանկաբարձուհիների քանակը։ Ռուսաստանում ծննդաբերութեան միայն 2%-ը լինում է բժշկի օգնութեամբ, 98%-ը տատմայրների ձեռքով է լինում։

Կովկասում աւելի քան բաւարար է այդ բանը. բժիշկների թիւը հասնում է 763-ի, մանկաբարձուհիներինը 363-ի, որոնցից գաւառներում 64։ Կովկասում կանանցից միայն 1,874-ը ծնում են հիւանդանոցներում, նշանակում է 0,5%, իսկ 99,5% տատմայրերի ձեռքով։

Ամբողջ Կովկասում միայն մէկ ուսումնարան կայ Թիֆլիսում, ուր պատրաստվում են մանկաբարձուհիներ, որը տալիս է տարեկան 50 աւարտողներ։

Վերոյիշեալ պրօֆէսօրը Կիէվում եղած ժամանակ իր կլինիկայում կազմակերպել էր II կարգի մանկաբարձուհիներ պատրաստելու դասընթաց, որը տևում էր 8 ամիս։ Հետեւանքը այդ տեսակ պատրաստված գեղջկուհիներից յաճախ անգրագէտ՝ ըստ վերոյիշեալ ժողովածուի՝ շատ բաւարար է եղել, համեմատած ագէտ տատմայրերի։

Այդ հարցի մասին իր ժամանակին գրվել է «Առողջապահիկի» մէջ*), ուստի այդ առիթով երկարօրէն չենք խօսում։

Երկրիս Փոխարքայի օգնական Վատացին իր 1910 թ. ճանապարհորդութիւնից յետոյ Սվանէթիայում՝ հարցրել էր Քութայիսի նահանգապետից, թէ արդեօք Սվանէթիայում չէ՞ կարելի գտնել ցանկացողներ իգական սեռից Օլգինեան մանկաբարձական ուսումնարանում սովորելու, որ յետոյ գնան Սվանէթիա, ուր չը կան մանկաբարձուհիներ։ Նոյնը նկատելի է և մեր գաւառներում։ Մեզ մօտ այժմ մեծ պահանջ է զգացվում վարժուհիների և մանաւանդ մանկաբարձուհիների՝ գիւղական ազգաբնակութեան համար։ Մեր գաւառների բուժարաններում (приемный покой) կան պաշտօնական մանկաբարձուհիներ՝ մէկ-մէկ բաւականին լաւ ռոճիկով, 40-ից աւելի, բայց նրանք դժբաղդաբար մեծ մասամբ անծանօթ լինելով, ինչպէս վերև յիշեցինք, տեղական լեզուներին, չեն հրաւիրվում օգնութեան համար. իսկ շատ սակաւաթիւ լեզու իմացողը, ինչպէս օրինակ Բուռ կոչվող գաւառամասում Նուխու գաւառի՝ մէկ հայ մանկաբարձուհի թէ հայ և թէ թուրք կանանց մէջ մեծ պրակտիկա ունի։

Ահա ինչու պրոֆ. Րէյնը ծայրագաւառներում անհրաժեշտ է համարում մանկաբարձուհիների համար տեղական լեզու իմանալը։

Ահագին պահանջ կայ մեր Կովկասից աւելի յետ ընկած Թիւրքիայի ասիական մասում։ Ահա ինչ է գրում մեր յայտնի ազգագրագէտ Երուանդ Լալայեանը իր վերջերս արած ճանապարհորդութեան նկարագրութեան մէջ**). «Ոչ Վանում և ոչ էլ ամբողջ Վասպուրականում կրթված մանկաբարձուհիներ չը կան, այլ հասարակ տատմայրեր»։ Նրանց գործողութեան մասին զանազան աղօթքներով, երգերով և այլն գրված է մանրամասնօրէն յիշեալ յօդուածի մէջ։

Ահա ամերիկահայ կանանց համար ամենանպաստաւոր ասպարէզ՝ գործելու յօգուտ հայ իգական սեռի բուն երկրում։ Վարժուհիներ պատրաստելը եւս մի մեծ համակրելի գործ է, բայց աւելի ժամանակակից անհրաժեշտ պահանջ կայ մանկաբարձուհիների և, եթէ հնարաւոր է, կին-բժիշկների՝ բուն երկրի համար, ուր, ինչպէս յայտնի է, այդ կողմում տիրում է սով, կատարեալ սով։ Բաւական է մատնանշել, որ վերջերս Ասիական Թիւրքիայից մանաւանդ հայ հիւանդներ բերում են Թիֆլիս բժշկելու, Կարինից, Վանից և այլն, առարկելով, որ այնտեղ լաւ բժիշկներ չը կան։ Մինչև բոլորին յայտնի չէ գաղափարական բժիշկ Զավրիեվի թէ Կարինում և թէ Մուշում ունեցած ահագին ժողովրդականութիւնը իբրև բժշկի ազգաբնակութեան մէջ՝ առանց ազգի և կրօնի խտրութեան։ Շատ ցաւալի է, որ վերջերս յարգելի բժշկի գործունէութեան դէմ խոչընդոտներ են յարուցվում կառավարութեան կողմից, որը անշուշտ՝ թիւրիմացութեամբ բացատրելի է։ Յուսանք, որ յիշեալ բժշկի մարդասիրական գործունէութեան արգելքները կը հեռացվեն և ընդհակառակը նա ըստ արժանոյն կը գնահատվի և կը խրախուսվի։

Մեզ մօտ եւս հնարաւոր է պատրաստել մանկաբարձուհիներ Յովնանեան, Գայիանեան և գիմնազիաւարտ հայ օրիորդներից, նոյնպէս Կ. Հ. Բ. Ը. որբանոցի սանուհիներից, որոնք՝ մտնելով Օլգինեան մանկաբարձուհիների դպրոցը՝ երկու տարում կը վերջացնեն իրանց ուսումը և միանգամայն, մեր խորին համոզմունքով, կը լինեն աւելի ապահով և բաղդաւոր կեանքում, քան բազմաթիւ վարժուհիներ, որոնց կեանքը և գործունէութիւնը երերուն է և անապահով։ Վերջացնում եմ յօդուածս՝ շնորհաւորելով ամերիկահայոց սկզբնաւորութիւնը բուն երկրին օգտաւէտ ծառայութիւն անելու, խնդրելով արժանաւոր ուշադրութիւն և մեր առաջարկութեան վրայ։

Բժ. Բ. Աղասարեան

*) «Առողջապահիկ» №№ 15, 16, 1904—5 թ.

**) «Ազգագրական Հանդէս», № 2. 1910 թ.։

ԳԾԵՐ, ՆԵՐԿԵՐ

XCIX

Դոգմա։

Ահա ինչ կը լսէք վերջին ժամանակները գաւառական հայ ուսուցչի բերանից։

Գաւառից գալիս է ուժգին, առողջ հոսանք մեր քարացած, դոգմատիկական դպրոցի դէմ։

Բայց ինչ բան է դոգման։

Դա քարացած, էվօլիւցիայի չենթարկվող միտք է, հանգանակ է։

Դա մտաւոր, միանգամայն ծնունդ առած, ապա մումիա դարձած, պրատապլազմ է։

Կարդացել էք Խորենացին։

Կարդացել էք, անշուշտ, և աշխատել էք, եթէ դուք ծօծրակից չէք մտածում, մի բան հասկանալ, մի միտք դուրս բերել։ Դուք այդպէս կը մօտենաք Խորենացուն, քանի որ դուք որոնում էք մի միտք, մի հետաքրքրական պատմութիւն, տեղեկութիւն ձեր նախնիների անցեալի մասին։

Իսկ հայ դոգմատիկ բանասէր-գիտնականը այդպէս չի անի։

Նա կը վերցնի դարակից փոշոտված Խորենացին, դողդոջուն ձեռքով, երկնառաք սիրով կը դնի սեղանի աղլուխի վրայ, համբոյր անգամ չի դրոշմի, որ մեղաւոր շրթունքը չը պղծի դարերով կուտակված փոշին։ Նա, հայ դոգմատիկը կը բանայ Խորենացու կաշեկազմը, կը դնի առաջը մանրադիտակ և ամենայն սիրով և պատկառանօք կը սկսէ «ըթի» կոտրած պոչերը շտկել, ենթամնայի և բութի կորված թեւերը միացնել։ Նա ռեստավրացիայի է ենթարկում Խորենացուն, իսկ թէ ինչ է գրված մէջը և ինչ դուրս կը գայ կոտրված «ըթի» պոչերը շտկելով կամ բութի թեւերը միացնելով, դա նրան չի զբաղեցնի։

Դա դոգմա է։

Դա դոգմատիկ քարացած գիտութիւն է։

Կայ աշխատանք, երբեմն հսկայ, փղի, չինական աշխատանք, իսկ չը կայ շարժող, կենդանացնող ոյժ։

Չը կայ ոգի։

Դա դոգմա է։

Ահա այդ դոգման կայ և մեր հայկական դպրոցում։

Եւ ո՞ր հայկական կեանքի մի անկիւնում չը կայ այդ դոգման։

Եւ այդ դոգման երբէք հայ դպրոցում այնքան զգալի, այնքան խեղդելու չափ փոշոտված չէ եղել, որքան այժմ։

Դոգմայով լցվել է հայ դպրոցը, ծրագիրը, ուսուցիչների գլուխները, դասագրքերը, ուղեցոյց-մեթոդիկաները մինչև հին դպրոցի Ուսուցչական Միութեան «Նոր-Դպրոցը»։

Եւ որքան թիւրիմացութիւն, որքան ծաղր։

C

Վերջին ուսուցչական համագումարը, նոր ուսուցչական ժողովները, կարծում եմ, հայ դոգմատիկական դպրոցի վերջին մոհիկանն է լինելու։

Երբէք այնքան պերճախօս կերպով և ռէլիէֆ դուրս չէր ցայտել մեր դպրոցական կեանքի, մեր մանկավարժութեան քարացած դոգմատիկական լինելը, որքան այժմ։

Դուք գիտէք. համարեա 10 օր մեծացած, հասակն առած մարդիկ զբաղված էին դպրոցի մի անտաշ քարը մի տեղից միւս տեղը և ապա դարձեալ նոյն տեղը տեղափոխելով։

Ջերգվել 10 օր առաւօտվանից մինչև կէս գիշեր, թէ քերականութիւնը պէ՞տք է աւանդել թէ՞ պէտք չէ աւանդել, տեղափոխել մի դասարան բարձր թէ՞ ցածր։

Դա, ես կարծում եմ, մարդու ուղեղը մինչև լագարեփմների կարող է հասցնել.

Եւ իրաւ, մի ստուար խումբ գաւառից թարմ, երիտասարդ ուսուցիչների ամբողջ աշխատանքը վերածվեց պատրաստի շորերի խանութների վիտրիններում դրված մոմէ անշունչ բալվանի

Ո՞վ արեց այդ։

Ո՞վ բերեց այդ բալվանը։

Ո՞վ տուեց այդպիսի ուղղութիւն։

Անշուշտ մեր «գիտնական» մանկավարժ դոգմատիկները։

Մեր սիրամարգի փետուրներով պատնէշված մանկավարժները։

Դուք գիտէք, ամբողջ համագումարը անցաւ մի երկու գաւառական զեկուցումներով, այն էլ համագումարի վերջերին։

Շարան-շարան գաւառական ուսուցիչների առաջ անցնում էին Թիֆլիսի մանկավարժները իրանց խակ «մանկավարժական» շարադրութիւններով։

Եւ դէհա-դէհա թեզիսներ կազմելով «անց էին» կացնում գաւառական ուսուցչի թարմ, դիւրահաւատ ուղեղով։

Կուրիօզը հասաւ այն տեղը, որ Թիֆլիսի այդօրինակ մանկավարժներից մէկը կարդաց մի «գիտնական» ուսումնասիրութիւն լեզուի դասաւանդման մասին, ինքը նախօրօք յայտնելով, որ երբէք լեզուի դասատու չէ եղել։

Եւ այդ մանկավարժի թեզիսներն էլ «անց կացրին»։

Եւ նրանք հաւատում էին, կամ քաշվում էին Թիֆլիսի խոշոր մանկավարժներից, բայց դուրսը տրտնջում, հոգու խորքում անիծում, որ իրանց բալվան են դարձրել և հագցնում են դէհա-դէհա, շապ, քօքլած գերմանական դի կլայդները։

Որտեղից եկաւ այդ սառկութիւնը, այդ մանկավարժական դոգման, որ սառկացրել է մեր դպրոցը, մեր մտաւոր կեանքը և Բահաթրեանից սկսած մինչև մեր օրերը պատրաստի շորերի խանութի բալվան է դարձրել հայկական մանկավարժութիւնը։

Դա լուրջ և խոշոր հարց է։

Յակովբ Գինջեան

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

II*)

Համալսարանը,—ասացինք մենք,—գիտական-կրթական հաստատութիւն է։ Համալսարանը գիտութեան բուն է, որը հանդիսանում է կենսական պարապմունքներից մէկնումէկի համար նախապատրաստելու հոգին։ Արդ՝ հայեացք նետենք այժմ այն համալսարանի վրայ, որը այնքան սաստիկ պահանջում է իր համար Կովկասը, հէնց այդ երկրորդ՝ կրթական, պրօֆեսիոնալութեան տեսակէտից։

*) Տես «Մշակ» № 128.

Թիֆլիսում պետական միջոցներով բարձրագոյն դպրոց հիմնելու հակառակորդները, ինչպէս Լ. Լ. Մարկովը, ի միջի այլոց յենվում են մի այսպիսի ցուցմունքի վրա. Կովկասը առանց այն էլ նստում է գանձարանի վրա աւելի, քան թէ տալիս է նրան։ Կովկասը այն ծայրերկրներից մէկն է, որոնց շնորհիւ աղքատանում է կենտրոնական Ռուսաստանը։ Ուրեմն կարելի՞ է, արդեօք, ռուս հարկատուների վրա դնել նոր զոհաբերութիւններ յօգուտ առանց այն էլ նրան ծանրաբեռնող Կովկասի։ Այն փաստը, որ «Կովկասը գանձարանին միայն վնաս է բերում» հակաճառութեան ենթարկվեց կովկասեան բարձրագոյն դպրոցի պաշտպանների կողմից։ Սակայն ընդունենք, որ դա իրաւացի է. ճշմարտութիւնից, յամենայն դէպս, նա չը պէտք է հեռու կանգնած մնայ. կովկասեան համալսարանի հակառակորդները չը պէտք է հիմնվեն նրա վրա։ Նա բողոքում է նրանց դէմ առ երկինք։ Նա ամենալաւ ցուցմունքն է այն քաղաքականութեան կործանաբերութեան, որը խանդային կասկածոտութիւնից դրդված թոյլ չէին տալիս բանալու Կովկասում տեղական բարձրագոյն դպրոց։

Արժէ՞, արդեօք, կրկնել, թէ ո՛ր աստիճան առատօրէն են օժտված մայր-բնութիւնից՝ Կովկասի սարերն ու հովիտները։ Արժէ՞, մի՞թէ, կրկնել, որ իր բնական գանձերի առատութեամբ Կովկասը պէտք է ներկայանար աշխարհիս ամենահարուստ երկրներից մէկը։ Արժէ՞, մի՞թէ, կրկնել և այն, որ հիմա, չը նայելով բնութեան շնորհներին, Կովկասը այսօր գանձարանի համար բաւականաչափ եկամուտներ չը բերող մի աղքատ երկիր է հանդիսանում, ներկայ դէպքում մեղաւոր է նախ և առաջ վատ կառավարելը։ Բայց արժէ մի փոքր աւելի լաւ ու մօտիկից նայել այն պայմաններին, որոնք իրանց ետևից բերում են ինչպէս Կովկասում տիրող ռուսաց վարչական ողբալի տեսքը, այնպէս և առ հասարակ Ռուսաստանի կուլտուրական միսսիայի անաջողութիւնը այնտեղ։

Կովկասը թէ անվերջ այլազան է և թէ անվերջ ինքնօրինակ։ Առանց ազգաբնակութեան գործունէութեանն ու կեանքին վարչական մեխանիզմի աշխատանքով խոր վէրքեր պատճառելու՝ նրան կառավարելու համար, անհրաժեշտ է միշտ աչքի առաջ ունենալ կոնկրետ պատկերը այն բանի, թէ ձեռք առնված այս կամ այն ադմինիստրատիվ միջոցով շօշափված ամեն մի անկիւն ինչ է իրանից ներկայացնում։ Որպէսզի Կովկասին մատուցվի Արևմուտքից փոխ առնված բարձրագոյն կուլտուրա, անհրաժեշտ է խորին կերպով վերամշակութեան ենթարկել ձևերը։ Պատրաստի եւրոպական-ռուսական շաբլոնները, ինչպէս երկրի արդիւնաբերական ոյժերը շահագործելիս՝ այնպէս և հասարակական յարաբերութիւնների կերտուածքը կանոնաւորելիս, Կովկասին չեն յարմարվում։ Այստեղից պարզ է, որ կուլտուրական առաջադիմութեան համար Կովկասում անհրաժեշտ են մարդիկ, որոնք ունենային միաժամանակ թէ եւրոպական կրթութեան բարիքները և թէ գործնականապէս ծանօթութիւն երկրի կենսական պայմանների հետ։

Այն ինչ՝ մեր կառավարելը Կովկասին փոխանակ ձգտելու այդ երկու պայմանների զուգորդման՝ յամառօրէն նրանց դատում էր իրարից։

«Կուլտուրտրէգէրների» դերը վստահացվում էր ռուսական բարձրագոյն դպրոցների սաներին՝ ռուս մարդկանց, որոնք Կովկասը չէին էլ ճանաչում։ Իսկ տեղական տարրերի մուտքը բարձրագոյն դպրոցներ վերին աստիճանի դժուարացված էր կառավարութեան յամառ չկամութեամբ՝ տեսնելու Կովկասում համալսարան կամ թէկուզ պօլիտեխնիկում։ Ով որոնում է բարձրագոյն կրթութիւն, թող գնայ Ռուսաստան։ Դա նպաստում է Կովկասի և Ռուսաստանի միաձուլման, ասսիմիլյացիային։ Եթէ հիմնվեն տեղում գիտութեան տնկարաններ, այն ժամանակ Կովկասը, թերևս, բոլորովին կը մոռանայ, որ ինքը Ռուսաստանի մի մասն է կազմում։

Համալսարանական կամ բարձրագոյն տեխնիքական կրթութիւն ստանալու համար գնալ Ռուսաստան՝ հեշտ բան է ասել. Նախ և առաջ՝ շատերի համար ոյժերից վեր էր միջոցների տեսակէտից։ Բայց հէնց այն մարդկանց համար էլ, որոնք դրամական միջոցներ ունէին, դա մի տեսակ աքսոր էր ծննդավայրի անողորմ կարօտը սրտում, առողջութիւնը վտանգելու երկիւղի հետ շաղկապված։ Բազմաթիւ կովկասցիներ վերադառնում էին իրանց տաք ու արևաշատ հայրենիքը Կովկասի սահմանամերձներից կամ թէ Պետերբուրգի մառախուղներից, բարձրագոյն դպրոցից ստացած դիպլոմի հետ միասին բերելով նաև թոքային բարակացաւ։ Սակաւ չէր նաև այնպիսիների թիւը, որոնք գերեզման էին իջնում թոքախտից՝ ուսումը աւարտելուց էլ առաջ։ Նոյն իսկ այն գիտութիւնն էլ, որը նրանք գտնում էին ռուսաց բարձրագոյն դպրոցներում, շատ դէպքերում դուրս էր գալիս նրանց համար աւելի քան ռուսական, չը համապատասխանելով այն պահանջներին, որպիսին նրանք սպասում էին նրանից։ Վերցնենք հէնց թէկուզ բարձրագոյն գիւղատնտեսական կրթութեան շրջանը։ Պետրովսկի ճեմարանի կամ Նովօ-Ալեքսանդրեան ինստիտուտի նման դպրոցներ են հարկաւոր, որպէսզի յետոյ յարմար կերպով կարելի լինի աշխատել Կովկասում։ Իսկ նրանց, որոնք կարողացել են տանել այդ ծանր փորձութիւնը, հայրենիքում սպասում էր ադմինիստրացիայի անվստահ վերաբերմունքը։ Եթէ նրանք որոնում էին ծառայութիւն, նրանց շատ անգամ խորհուրդ էին տալիս որ աւելի լաւ է դարձեալ ծառայել Ռուսաստանում, մանաւանդ այն դէպքերում, երբ այդ թեկնածուն պատկանում էր մի որևէ ազդեցիկ ընտանիքի։ «Իշխան, ձեր տեղը այստեղ չէ։ Ձեր տեղը Պետերբուրգումն է։ Դուք այնտեղ լաւ կարիէրա կանէք, իսկ Կովկասում դուք այդ բանը չը պէտք է յուսաք»։ Այդպէս ահա տեղական տարրը հեռացվում էր երկրի կենսական աշխատանքներին ուղղութիւն տալու գործի մասնակցութիւնից, իսկ թէ ինչ էր այստեղից ստացվում, այդ մասին, ի հարկէ, բաւականին առիթներ ունեցած կը լինեն լսելու նրանք, ովքեր գնացել են Կովկաս։

Մի շարք վրդովեցուցիչ անմտութիւններ, ուր յաճախ աղաղակող անարդարութիւններն ու դժբաղդութիւնները պատճառվում են առանց որևէ մասնակցութեան չար կամքի։ Յիշում եմ իմ մի ծանօթ կովկասեան խոշոր երկրագործի խաղաղ, ներքին ամբողջ գոյութիւնը զսպելով արած պատմութիւնը։

«Մեր գիւղում խռովութիւն էր։ Պատերազմական էկզեկուցիա։ Եւ այդ բոլորը տխուր թիւրիմացութեան շնորհիւ։ Ուղարկեցին հարկային ցուցակները։ Բանից դուրս է գալիս, որ ամբողջ գիւղի համար մէկն է։ Իսկ գիւղը բաժանվում է երկու մասի՝ վերին և ներքին։ Նրա մէջից անցնում է խաղողի կուլտուրայի սահմանը։ Տարբերութիւնը ստացվում է աւելի քան մեզանում Ռուսաստանում սևահողային և ոչ-սևահողային շերտի մէջ։ Ներքևի տնատէրերը՝ հարուստներն են, վերինները՝ աղքատներ, որոնք ապրում են խաշնարածութեամբ։ Հասկանալի է, նրանց մէջ սկսվեց խռովութիւն, մերժեցին հարկերը վճարել, հարկահաններին սպառնալիքներ տուին զէնքով... Իսկ այդ բոլորի հետեւանքը արդէն սովորական պատմութիւն»։ Սակայն այդ դէպքում ոչ ոքի կողմից չէ եղել որևէ շահասիրութիւն կամ չար կամք...

(Կը շարունակվի)

նկարագրած Ջրրջրռ-սույուի մօտերը՝ Բէիւք-դէրէի բարձունքը՝ առանձնացած կը պարապի գրականութեան։

Բաւական հեռացանք նիւթէն. օրուան յիշատակը յարգեցինք։

Ձեռքս կերկնցնեմ բաժակին, ուր լեցուած է կաթիլներով հաւաքուած կենաց ջուրը, ու հաւատքով կը խմեմ զայն։

Հիւանդները նոյն հաւատքով կը խմեն այդ ջուրը։ Յոյն կին մը քալելով եկեր էր այդտեղ. իրեն պատուիրուած էր, որ աղբիւրին քով իրար ետեւ խմելու էր վեց բաժակ ջուր. բազմութիւնը համբերութիւն չունէր, որ խեղճ հիւանդը բժշկական այդ պատուէրը կատարէր. և կինը, ամեն ջանք ի գործ դնելով, կը կատարէ այդ փափագը, համոզուած՝ որ պիտի բժշկուէր։ Ու խմողները կենաց ջուրին համը կը զգային։

Վայրը չքնաղ է. երկայն աւազանը վճիտ ջուրով լեցուն է. թաղարներու կանանչին վրայ՝ զետեղուած են ճերմակ աղաւնիներու արձաններ, որոնց գագաթէն կը ֆշշայ ջուրը, ու ահա ջուրերու ցայտքեր սահանքելով աւազանին մէջ՝ ներդաշնակութիւն մը կուտան սրճարանին հովուերգական մելամաղձոտ խաղաղութեան։ Անկիւնէ մը դուրս կուգէ քըթըր-հէլվաջին, և ահա վարդապետ, սպարապետ և բժշկապետ գլխի չափ մեծ տափակ քըթըր-հէլվաներուն նշխարները շրթունքներուն վրայ դրած՝ ակռանին կը շարժեն։

Այս երրորդ անգամն է որ կայցելեմ այստեղ. անցեալ տարի ինծի հետ էր Ջութակահար ողբացեալ Դաւիթ Դաւթեանը, որ զմայլած մտիկ կընէր ինչէ-սազերուն խրմբանուագը։ Այսօր չկար այդ նուագը, որ տեղւոյն համար յատուկ նշանակութիւն մը ունի. Թիւրքիայի բնակիչները տակաւին այդ միօրինակ տխուր և անարուեստ եղանակներով կը զուարճանան։

Ու երբ մենք նուագի և ինչէ-սազի վրայ կը խօսէինք, գորտերու կարկաչը կը սկսի. շինական այդ վայրը կունենար իր յատուկ ու յարմար երաժշտութիւնը։

Բնութիւնը իր բնիկ բարբառով կը խօսէր. բնականութեան մէջ ամեն բան գեղեցիկ է. հաճելի էր գորտերու երգեցողութիւնը...

Ե.

«ԶԵՄՍՏՎՕ»

(Թարգմ. „Русск. Слово"-ից)

Օդեսսայի գաւառական զեմստվօյի ժողովն է։

Քարտուղարը զեկուցանում է.

— Յետոյ, ահա... ահա... մի որևէ Զեմբարա քաղաքից*) խնդրում են վճար սահմանել պարոն Բելինսկիի անուան կառուցվելիք ժողովրդական տան համար։

Ձայնաւորները հարցական կերպով նայում են միմեանց։

— Ի՞նչ Բելինսկիի։

— Դա ինչ Բելինսկի է որ։

Նախագահը շուարած ձեռքերը տարածում է...

— Չը գիտեմ, պարոններ, այդպիսի տարօրինակ դէպք... ճշմարիտ...

Ընդհանուր վարանում, կատարեալ շփոթութիւն։

Օդեսսայի գաւառական զեմստվօյի մեծապայծառ ներկայացուցիչ N-ը խոժոռելով դէմքը ասաց.

— Աստուած յիշատակը արժանի անէ. դա Սեվաստոպօլի պատերազմի հերոսը չէ՞։

Մէկ ուրիշ ձայնաւոր՝ ինտելիգենտ դէմքով՝ առարկում է.

— Ո՛չ, ո՛չ, այն չէ. Սեվաստոպօլի պատերազմը յիշում եմ, սովորել ենք. պարոն Սուսանինը հռչակ է ձեռք բերել Մօնոմախի գլխարկի մէջ. յիշում էք։

Բոլորը գլուխները շարժեցին։

— Նա՛, ո՛նց չէ. ինչպէս չը յիշել, բոլորս սովորել ենք։

Քարտուղարը այդ միջոցին շարունակում է կարդալ.

— Բացի դրանից, ներկայ գործի մէջ կայ տեղեկութիւն հետևեալ բովանդակութեամբ. ի պատասխան ձեր հարցադրման՝ ո՞վ է պարոն Բելինսկին, Օդեսսայի քաղաքային ոստիկանատունը այսու պատիւ ունի ծանուցանել ձեզ, որ՝ ըստ ժողոված տեղեկութիւնների՝ յիշեալ անձնաւորութիւնը ցուցակագրում չէ յիշատակվում։

Քարտուղարը մի կողմ դնելով թղթերը՝ շարունակեց.

— Ընդ ամէն պատիւ ունեմ անձամբ յաւելցնելու, որ ես հարց ու փորձ եմ արել քաղաքում շատ պատուաւոր մարդկանց, և ոչ ոք դրանցից Բելինսկիի մասին ոչ մի ժամանակ ոչինչ չէ լսել... և միայն մի պարոն թաղային ոստիկան գաղտնի յայտնեց ինձ, որ Բելինսկին, ըստ երևոյթին, մի ժամանակ գտնվելիս է եղել ռուսական նշանաւոր գրողի կոչման մէջ։

Ժողովը յանկարծ շարժվեց։

Օդեսսայի զեմստվօյի մեծապայծառ ներկայացուցիչ N-ը տաքացած՝ խօսեց.

— Այդպիսի բան չը կայ. մենք էլ ենք անցել ռուսական գրականութիւնը, բոլոր ռուս նշանաւոր գրողներին մենք գիտենք, նորին պայծառափայլութիւն կոմս Կօնօվնիցինը... Յետոյ... Գլօբաչեվը, սրանք, յիրաւի, հայրենիքին ծառայութիւն են մատուցել, իսկ Բելինսկին, ներեցէք ինձ, չէ եղել. Բելինսկին, ներեցէք արտայայտութեանս, հիպերբօլա է, յեղափոխական հիպերբօլա և ուրիշ ոչինչ. պէտք է յայտնել ոստիկանութեանը։

Ձայնաւորները գլխի շարժումով հաւանութիւն տուեցին, իսկ հռետորը աւելի ու աւելի ոգևորված շարունակեց.

— Նորին գերազանցութիւն գեներալ Տօլմաչեվը ցոյց կը տայ նոյն այդ Բելինսկիին, թէ ինչպէս պէտք է պարապվել դրամաշորթութեամբ սեփական տուն կառուցանելու համար. նա կը [illegible] և նրա այն համախոհին... ինչպէս է այն... Եանկել Զիմբարին...

Քարտուղարը վեհերոտութեամբ ուղղեց.

— Զեմբար, դա քաղաք է և ոչ ջհուդ։

— Եւ քաղաքին կը գրէ, նորին գերազանցութիւնը ցոյց կը տայ նրանց ժողովրդական տունը հէնց իր անունից։

Օդեսսայի զեմստվօյի մեծապայծառ ներկայացուցչի աչքերը փայլեցին. նա եզրափակեց այսպէս.

— Ահա իմ կարծիքը այդ խնդրի առիթով։

Ժողովը կենդանացաւ.

— Ճիշդ է, ուղիղ է, ոստիկանատուն։

Նախագահը թեթևացած հառաչեց.

— Նշանակում է, պարոններ, խնդիրը արդէն բաւականին պարզ է։ Դնել քուէարկութեան։

Եւ ընդամենը հինգ րօպէից յետոյ Օդեսսայի զեմստվօյի գաւառական ժողովը միաձայն որոշեց.

«Տեղեկացնել ի գիտութիւն նորին գերազանցութիւն գեներալ Տօլմաչեվին՝ իրան Բելինսկի անուանող անյայտ անձնաւորութեան գործողութեան մասին»։

Ու անցաւ հերթական գործերին։

Արմ. Ե. Սղախանեանց

Հին-Բուխարա, 11 յունիսի

*) Նշանաւոր ռուս քննադատ Բելինսկիի ծննդավայրն է։ Ծ. Թ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բնական աղէտներ

Նոր-Բայազէտ, 12 յունիսի

Անասունների մէջ տիրում է «դաբաղ» (ящуръ) կոչված հիւանդութիւնը, որ բռնվում է թէ բերանից և թէ ոտքերից։ Այդ հիւանդութիւնը այն աստիճան տարածուել է, որ զերծ չեն մնացել թէ քաղաքի, թէ սարերի և թէ շրջակայ գիւղերի անասունները։ Հիւանդացած տաւարները մի քանի օր (յաճախ մի ամբողջ շաբաթ) ոչ կարողանում են արածել և ոչ շրջել դաշտերում, այլ նրանցից շատերը մի կողքի վրա ընկած մնում են, մինչև որ կառողջանան։ Նրանց կերակրելու համար տալիս են գարու ալիւր՝ թէ իբրև սնունդ և թէ իբրև բերանի համար դեղ, որ մաքրում է բերանի լորձունքը, իսկ ոտքերը դեղում են արջասպի հեղուկով (карб. кислота), ղաթրանով (деготь), ինչպէս և սև նաւթով (житкій мазутъ)։ Թէպէտ դաբաղ հիւանդութիւնը շատ երկար չէ տևում և զգալի զոհեր չէ տանում, բայց և այնպէս հիւանդ անասունները սաստիկ լղարում են և հագիւ ոտքի վրա կանգնում... Այդ բաւական չէր. բնութիւնը, կարծես վրէժխնդիր տեղական ազգաբնակութիւնից, ամսիս 7-ին ուղարկեց մեր գաւառին էլ աւելի մեծ աղէտ։ Յունիսի 5-ից մինչև 7-ը գիշեր ցերեկ տեղացին (կարճ-կարճ ընդհատումներով) յորդառատ անձրևներ, որոնցից անմիջապէս յետոյ ձիւնը ծածկեց Գեղարքունեաց լեռների ստորոտները, ուր բանակ է դրել մեր քաղաքի անասնապահութիւնը՝ իր բոլոր տաւար-ոչխարներով և կթաններով։ Հէնց այդ ձիւնի և սաստիկ ցրտերի ազդեցութեան տակ նոյն օրը կոտորվեցին բազմաթիւ անասուններ, մանաւանդ որ շատ տաւարներ «դաբաղ» հիւանդութեամբ բռնված լինելով՝ սովածութիւնից սառել և փէտացել էին ձիւնի տակ։ Յաջորդ օրը քաղաքիցս ընտրված մարդիկ ձիեր հեծած գնացին աղէտի վայրը և բոլոր անասունները ցած քշել տուին դէպի դաշտերը, ուր մի-երկու օր արածելուց յետոյ դարձեալ իրանց եայլաղատեղը չուեցին։

Բնական այդ աղէտալի դէպքերը մեծ դժգոհութիւն առաջացրին ժողովրդի մէջ։ Այս տարի թէ անասնապահութիւնը և թէ կաթնատնտեսութիւնը շատ տարօրինակ պայմանների մէջ են գտնվում։ Սակայն դրանց մասին առանձին նամակով գուցէ գրեմ։ Գ. Սինանեան

Յ. Գ.—Ձիւնի և ցրտերի ազդեցութեամբ՝ երկիւղ կայ, որ մատղաշ բուսականութիւնը կարող է ցրտատար լինել։ Գ. Ս.

—

Նպատակայարմար միջոց գիւղական չարագործութիւնների դէմ

Գիրք գիւղ (Գեօգչայի գ.), 10 յունիսի

Նոր տարվայ բերած բազմաթիւ թշուառութիւնների և հասարակութեան պատժ ազգիտութեան թանձր խաւարի մէջ ուրախութեամբ պէտք է յիշատակել առաջադիմութեան մի քանի փորձնական քայլեր։

Դեռ տարիներ առաջ հասարակութեան բանիմաց մասը գիւղումս սովորական երևոյթ դարձած հրդեհաձգութիւններին, բաղեր կոտրելուն և գողութիւններին սահման դնելու համար առաջարկում էր, որ հասարակութիւնը վերը յիշածս յանցագործութիւնների պատասխանատւութիւնը իր վրա վերցնի՝ կամ յանձնելով յանցագործին իշխանութիւնների ձեռքը և կամ հատուցանելով վնասը։ Այս գործնական առաջարկութիւնը չէր ընդունվում, որովհետև շատ դէպքերում յանցանքների աղբիւրը հէնց գիւղի վարիչներից էր բղխում, իսկ գիւղի մեծամասնութիւնն էլ առարկում էր, թէ հասարակութիւնն ինչու պէտք է վնասները հատուցանի, երբ ինքը՝ այդ գործում անմեղ է։

Պէտք է ասել, որ եթէ մէկի բաղը կոտրում են, մի ուրիշի դէզը կրակում, բացի գողութիւններից, միմիայն հակառակորդին վնաս տալու, քայքայելու համար է, և դա էլ նախօրօք շատ շատերին յայտնի է լինում, իսկ պատահած ժամանակ էլ աննկատելի չէ մնում. հասարակութիւնն էլ լաւ ճանաչում է անողներին, բայց հէնց իր պաշտպանութեան պատճառով արդարադատութեան ձեռքը չէ յանձնում։ Վերը յիշածս առաջարկութիւնն ընդունված դէպքում հասարակութիւնը մի անգամ, երկու անգամ նիւթականապէս տուժելով վերջ ի վերջոյ այլևս չի պաշտպանի չարագործներին։ Միւս կողմից էլ չարագործները, տեսնելով որ իրանց արածը նպատակին չէ ծառայում, շատ դէպքերում կարող են հրաժարվել իրանց մտադրութիւնից։

Տասնեակ տարիներ էր հարկաւոր, որ հասարակութիւնն ինքնագիտակցութեան գալով այդ ցանկութիւնը գործ դարձնէր։ Բայց այս տարվայ խոտի պակասութիւնը և յանցագործութիւնների չափազանց շատանալը,—երբ իւրաքանչիւր գիշեր տասնեակ գլուխներով անասուններ էին սովից կոտորվում, իսկ միևնոյն ժամանակ էլ գիւղի մի ծայրում կրակի ճարակ էր դառնում հարիւրաւոր սայլերով խոտ—միւս կողմից էլ մորակ ունեցողների կամքին անպայման հնազանդվելը ի կատար ածեցին։

Ապրիլի 27-ին շրջանիս պրիստաւը գիւղս գալով հասարակական ժողովում նորից արծարծեց այդ հարցը և հարկադրեց, որ մի համախոսականով իրականացվի։ Եւ իրականացաւ։ Ց. Շ.

—

Ընթացիկ տեղեկութիւններ

Սղնախ, 15 յունիսի

Յունիսի 12-ին նշանակված էր Սղնախի վիճակի պատուիրակների երկրորդ ժողով, երկու պատուիրակ-երէցփոխ ընտրելու համար։ Գաղտնի քուէարկութեամբ պատուիրակներ ընտրվեցին՝ Գէորգ Բաշինջաղեան և Հայկ Տէր-Աստուածատրեան։ Սրանք հոկտեմբերի 9-ին պէտք է ներկայ լինեն առաջնորդարանում թեմական պատգամաւոր ընտրելու համար։

Մայիսի 25-ին Լագօդաղում վախճանվեց սղնախեցի՝ յայտնի Յովհաննէս Օթարեան, որ թաղվեց եկեղեցու գաւթում։ Դրա համար եկեղեցին նուէր ստացաւ 600 րուբլի։ Թաղումը փառաւոր էր. Սղնախից հրաւիրված էին 4 քահանայ. ներկայ էին մօտ 400 հոգի։ Մի տարում Լագօդաղը կորցրեց 5 ականաւոր անդամներ։

Մաչխաանի դպրոցի հարցն այսպէս է։ Գործակալն ընտրել է հոգաբարձուներ, որոնք հաստատվել են պաշտօնում. ապա նա դիմել է Լ. Մելիք-Նուբարեանին Բագու, խնդրելով վերանորոգել իրանց շէնութիւնը, որովհետև Մելիք-Նուբարեանը, բացի տարեկան 250 ր. նպաստ տալուց, խոստացել էր տալ դպրոցին և իրանց տունը։ Նամակի պատասխանը չէր ստացվել, ուստի դպրոցը բաց չեղաւ, որովհետև գիւղացիները չեն կարողացել վարձել ուրիշ բնակարան դպրոցի համար։ N. N.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Մենք հաղորդել էինք պահակախմբի օֆիցէր Պալմօվի սպանութեան մասին, որ տեղի ունեցաւ Թէլաւի գաւառում աւազակներին հետապնդելու ժամանակ։ Երէկ, ամսիս 18-ին, կատարվեց նրա հանդիսաւոր թաղումը, մասնակցութեամբ քաղաքային և գաւառական ոստիկանութեան ներկայացուցիչների, նահանգապետի, փոխ-նահանգապետի, ոստիկանապետի և իր օգնականների. Դագաղի վրա ոստիկանական մասերի կողմից դրված էին բազմաթիւ պսակներ։

✦ Երէկ առաւօտվայ գնացքով Կ. Պոլսից Թիֆլիս եկաւ բժշկապետ Լևոն Զինկեօզեանը, որը Թիւրք կառավարութեան կարգադրութեամբ երէկ և եթ երեկոյեան գնացքով մեկնեց Վան, ուր լինելու է բժշկական մասի քննիչ։ Իգդիրում նրան կը միանայ Երուանդ Լալայեանը, Վան գնալու համար։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ ուսումնական տարեշրջանում Գ. Լևոնեանի գեղարուեստական կուրսերում պարապմունքներ չեն լինելու, որովհետև կուրսերի հիմնադիր Գ. Լևոնեան մի տարով մեկնում է Ամերիկա նկարչութեան և ձեռարուեստի դասաւանդութեան նորագոյն, ամերիկական սիստեմը տեղն ու տեղը ուսումնասիրելու համար։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ վաղվանից Թիֆլիսի երկրորդ գիմնազիայի շէնութեան մէջ կը սկսվեն գործնական պարապմունքներ գամբիւղագործութիւնից։ Ցանկալի է, որ գամբիւղագործութեամբ հետաքրքրվող անձեր օգտվէին դէպքից և աշակերտ գրվէին։ Դասընթացքները կը շարունակվեն երկու ամիս։ Ցանկացողները պէտք է շտապեն յայտնել այդ մասին կովկասեան ուսումնական շրջանի հոգաբարձուի դիւանատանը։

✦ Այսօր, ժամը 10-ին, Թանդոյեան ս. Աստուածածնի եկեղեցում նշանակված է տարեկան ծխական ընդհանուր ժողով։ Ցանկալի է, որ մեծ թւով ծխականներ ներկայ լինեն ժողովին, որովհետև քննութեան են առնվելու դպրոցական և շինարարական կարևորագոյն խնդիրներ։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ մի խումբ անձանց շրջանում միտք է յղացել կազմակերպելու Թիֆլիսում «Կօօպերատիվ մասնաճաշ ընկերութիւն»։ Շուտով կը սկսվեն նախապատրաստական աշխատանքներ ապագայ ընկերութեան կանոնադրութիւնը և գործունէութեան ուրուագիծը մշակելու համար։ Ընկերութեան հիմնական նպատակն է, մասնակցութեան հրաւիրելով միս սպառող քաղաքացիներին, միահամուռ, հաւաքական ոյժերով կարելւոյն չափ էժան և լաւ միս ստանալ վայելուչ պայմանների մէջ, որպիսին ներկայումս մեզանում բացակայում է։ Անդամավճար մտադրվում է նշանակել 5-ական րուբլի, որ ամեն մի սպառողի համար մատչելի է, և գործը սկսել հէնց որ 1,000 անդամ ունենայ։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը բժիշկ Քրիքօճեի հետ ամսիս 16-ին դիտեցին Կրասնօգօրսկայա փող. կոյուղին ու շրջակայ տները և գտան վերին աստիճանի անմաքուր դրութեան մէջ։ Միջոցներ են ձեռք առնված մաքրելու համար։

✦ Ս. Խատիսեանը և բժ. Կ. Ստեփանեանը դիտելով Սաճալա գիւղը և Ջրմուղը և գտան առողջապահական տեսակէտից բաւարար վիճակի մէջ։ Շրջակայ գիւղերի գիւղացիները զգուշացվեցին մաքրութիւն պահպանելու նկատմամբ։

✦ Ընկերութիւնների և միութիւնների նահանգական ատեանը որոշեց փակել Օ. Կարդանովի էժանագին գրադարանը։

✦ Մօտ ապագայում Կովկաս կը գայ Պետական Դումայի անդամ Մենշիկովը։

✦ Վրաց մէջ Գրագէտ. Տարածող Ընկ. խորհուրդը վերջին շաբաթվայ ընթացքում ունեցաւ մի շարք նիստեր. զբաղման գլխաւոր խնդիրն էր՝ միջոցներ գտնել օգոստոսի 30-ին մահարձան կանգնեցնելու չորս տարի առաջ սպանված վրաց յայտնի բանաստեղծ և հասարակական գործիչ Իլիա Ճավճավաձէի գերեզմանի վրա։ Մահարձանի և մատուռի ծախսը հաշւած է մօտ 4,000 ր., մինչդեռ ընկ. խորհուրդը մինչև այսօր հանգանակել է միայն 600 րուբլի։ Մահարձանը կը կանգնեցվի ս. Դաւթի եկեղեցու գաւթում, ուր ամփոփված է հանգուցեալի մարմինը։

✦ Ախալքալաքի շրջանում վերջին ցրտերի ժամանակ տեղացած ձիւնի շնորհիւ մեծ չափերով կոտորվել են մանր ու խոշոր եղջիւրաւոր անասուններ։ Վնասը հասնում է 3,500 րուբլու։

✦ Գօրու գաւառում այս տարի մրգերի նուազ քանակ է սպասվում, շնորհիւ ցրտերի։ Խաղողի բերքը ևս նախանձելի վիճակի մէջ չէ։

✦ Ինչպէս լսում ենք, Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը իր վերջին նիստում զգալի փոփոխութիւններ է մտցրել ուսուցիչների դասաբաշխման մէջ և որոշել է արձակել մի քանի ուսուցիչների։

✦ Մեզ տեղեկացնում են, որ «Գեղարուեստ» գրական-գեղագիտական-երաժշտական պատկերազարդ հանդէսի 4-րդ գրքի տպագրութիւնը վերջանալու մօտ է։ Ներկայ համարը նախորդներից աւելի խնամքով է տպագրված (Մն. Մարտիրոսեանի տպարանում) հարուստ ծաւալով և բազմաթիւ պատկերներով։ Ի թիւս այլ երաժշտական երկերի այս գրքում տպագրված է և Մ. Եկմալեանի մի անտիպ երկը։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ
ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ
Առ. և Ա. Մ՝
Բուժիչ — Պահանջեցէք ամենուրեք!
„ՆԱՐԶԱՆ" | Սեղանատան | „ԷՍՍԷՆՏՈՒԿԻ № 20."
ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ (աղի-ալկալեան) №№ 4, 4 նոր, 6, 17, 18, 18 բիւվ. 2, 19. ԲԱՏԱԼԻՆԵԱՆ (անփոխարինելի լուծողական)։ ՍՄԻՐՆՕՎԵԱՆ-ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ (պարունակում է մկնդեղ)։ ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԼԷՊԵՇԿԱՆԵՐ (վերացնում է տապը)։ ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԱՂ (փոխարինում է № 17 ջրին)։
ՋՐԵՐԻ ԵՒ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏԻՆ—ТИФЛИСЪ, Гановская №№ 8 և 10
Գլխաւոր պահեստը Վարչութեան կից՝ Պեատիգօրսկում։ Որ յուկուրանները ձրի։
Դիմել՝ Пятигорскъ, Управленіе водъ.
(կ.) 401. 19—9

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Առաւօտեան ժամը 10—1.
Երեկոյեան ժամը 5—7.
Վելեամինօվսկայա փողոց, № 8.
(կ. չ.) 416. 100—16

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
Ներքին եւ երեխաների հիւանդութիւններ
Գօլովինսկի, 18, տ. Դորրժանսկիի, Արք. թատրոնի հանդէպ, տելեֆօն № 901.
Հիւանդ. ընդունելութիւնը) 10—12 ժ. առ.) 6—7 ժ. երեկ.
(ե.հ.կ.) 580. 100—11

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Ընդունում է ներքին եւ ջղային հիւանդներին ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿՈՒՄ, Դօնդուկօվսկայա փող., տուն իշխ. Դօնդուկ-Կորսակովի (ռուսաց եկեղեցուն կից), առաւօտ. ժ. 10-ից մինչև ժամը 12-ը։
(ա. օ.) 1254. 100—86

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին
Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Գուկիա, Սիմոնօվսկայա փողոց, № 16.
Տելեֆօն № 40.
(ե.ու.կ.) 220. 100—39

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԴԻՄՈՂ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ!
Դոք. Ա. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԸ
Ասիստենտ պրոֆ. Գոլդշայդերի և պրոֆ Կլապպի,
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ԲԵՐԼԻՆՈՒՄ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ և ուղեկցում նրանց մասնագէտների մօտ։
Հասցէ՝ Berlin-Charlottenburg, Leibniz str. 29.
(կ.) 591. 5—4

ՖԵԼԴՇԵՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ
ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն, դնում է բանկաներ։ Բժշկութիւն ջղամարդի սեռական թուլութեան, անկառողութեան, սեռմնահոսութեան եւ եազախտի, հիմնաւոր բժշկութիւն տրիպէրի (սուսանակ), ցոյց տալով հմուտ մասնագէտ բժիշկների։ Օտարերկրեայ հիւանդներին մանրամասն խորհուրդներ և դեղեր գրաւոր կերպով։ (Ուղարկել 3 րուբլի)։ Մասսաժ, էլեքտրականութիւն, բժշկական մարմնամարզութիւն։ Ընդունելութիւնը 3—4½ ժամը ամեն օր։ Ծախվում է իր կազմած «Ջղամ. եւ կանանց գաղտնի հիւանդ. բժշկարան» նկարներով և բէյէպաններով։ Գինը 50 կոպ., ճանապարհածախս՝ 15 կ.։ Հասցէն. Тифлисъ, Семеновская ул. № 9.
(կ. հ.) 160. 50—32

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
ԼԵՒՈՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ
Հայերը Մօղաւիայում
—ԵՒ—
Բուքովինայում
Պատմա-ազգագրական ուսումնասիրութիւն
պատկերազարդ
ԳԻՆՆ Է 80 ԿՈՊԵԿ
Դիմել Թիֆլիսի «Գիր», «Գուտտենբերգ», «Կենտրոնական» և միւս գրավաճառանոցներին. Հեղինակին գիմողները ստանում են մեծ զեղչ։ Հեղինակի հասցէն՝ Тифлисъ, „Нерсисянъ" Семинарія, учителю Левону Бабаяну.
(ե.կ.) 641. 2—2

Լոյս տեսաւ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ
Նկարներով։ Ջղամարդի և կնոջ ծածուկ հիւանդութիւնները, վարակվելուց ազատ մնալու կանոնները և այլն։ Բազմաթիւ խորհուրդներ եւ րէցէպտներ։ Անհրաժեշտ գիրք բոլոր չափահասների համար, մանաւանդ գաւառներում, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ։ Գինն է 50 կոպ.։ Ճանապարհածախսով 65 կոպ.։ Կազմեց մէդիկին. ֆէլդշէր Ա. ԵՍԱՅԵԱՆ։ Ծախվում է Թիֆլիսում «Կենտրոնական» և «Գուտտենբերգ» գրախանութներում և հեղինակի մօտ։ Նաև ծախվում է «Սուսանակ և նրա բժշկութիւնը», նկարներով, խորհուրդներով և բէյէպտներով։ Գինը 20 կոպ., ճանապարհածախս 15 կ.։ Պահանջի մեծութեան պատճառով ապառիկ կամ նալօժով չէ ուղարկվում։ Առաջուց ուղարկել պօստի մարկաներ։ Հասցէն՝ Թիֆլիս, Семеновская № 9. Գումարով պահանջողները զեղչի մասին թող դիմեն առանձին։
(ե.ու.կ.) 352. 50—28

(П. 32817) 196. 6—6

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՋԻԼԻՆ"
Ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցված է արկղիկին։ Իսկականը մատղաշ արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։
Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր եւ թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ բորբոքը։
ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.
Ուղարկվում է վճարովի վճարով։ Ճանապարհածախսը պօստային սակագնով։
Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային ապրանքների վաճառանոցում։
(կ.) (П. 12474) 0—19

ՀՐԱՒԷՐ
Կիրակի, յունիսի 1-ին, պատարագից յետոյ, առաւօտեան ժամը 12-ին, Թիֆլիսի Վանքի աւագ-եկեղեցում լինելու է անցեալ (յունիսի 12-ի) ծխական ԵՐԿՐՈՐԴ ժողովի շարունակութիւնը՝
Ընտրելու ծխական հոգաբարձութեան կազմը լրացնելու համար ՄԻ ԱՆՁՆ ևս և մի ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎ, որ ծխական հոգաբարձութեան հետ եկեղեցապատկան կալուածների գործը՝ ըստ որոշման ծխական ժողովի՝ կարգի բերի և երէցփոխական հաշիւները քննի ու զեկուցանի ծխական ժողովին։
Ուստի հրաւիրվում են Վանքի եկեղեցու 25 տարեկանից աւելի արական սեռի բոլոր ծխականները ներկայ լինելու։
Աւագ-երէց՝ Եզնիկ ա. քահ. Երզնկեանց
Երէցփոխ՝ Յովսէփ Վասակեանց
(ա. օ.) 661. 2—2

ՀՐԱՒԷՐ
Կիրակի, յունիսի 19-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին Թանդոյեան Ս. Աստուածածին եկեղեցում կայանալու է ծխական ժողով։ Օրակարգի խնդիրներն են. ա) երէցփոխի տարեկան հաշւետւութիւն և բ) ընթացիկ հարցեր։
Ներսէս աւ. քահ. Ղամազեան
Երէցփոխ՝ Ս. Գասպարեան
667. 2—2

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՖՐԷԲԷԼԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Աւանդվելիք առարկաներ. անատոմիա, մարդակազմութիւն, առողջապահութիւն, առաջին օգնութիւն հասցնումն, հոգեբանութիւն, պատմութիւն, մանկավարժութիւն, դպրոցագիտութիւն, մանկական գրականութեան քննութիւն, բնութեան տեսութիւն, հայրենագիտութիւն, Ֆրէբէլեան զբաղմունքների տեսական և գործնական եղանակ, գծագրութիւն, «լէպկա», ձեռնարուեստ՝ մեթօդիկայով, երգեցողութիւն՝ մեթօդիկայով, մամնամարզութիւն՝ մեթօդիկայով, գործնական զբաղմունքներ ապաստարաններում, մանկապարտէզներում, սկզբնական դպրոցներում և մանկավարժական մուզէումում։
Ֆրէբէլեան դասընթացքներում ընդունվում են միջնակարգ դպրոցներ աւարտածները, որոնք տնային ուսուցչի իրաւունք ունեն ստացած կամ սկզբնական դպրոցների ուսուցիչներ են։ Այն անձերը, որոնք ուսուցչուհու կոչում չունեն, խնդրամատոյց լինելով՝ առանձնապէս կարող են ընդունվել որպէս ազատ ունկնդրուհիներ։
Խնդիրներին պէտք է կցել 1) միջնակարգ դպրոցի աւարտման վկայական, 2) մետրիկական վկայական, 3) ժողովրդ. դպրոցների վերատեսչի վկայաթուղթ՝ վարած ծառայութեան պայմանների մասին և 4) քաղաքական բարեյուսութեան վկայական։
Դասախօսութիւնները լսելու համար տարեկան վճարն է 100 րուբլի, կէս տարվանը՝ 50 րուբ.։
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՉՈՒՀԻ՝ Իշխանուհի Ս. Վ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ-ԵՐԿԱՅՆԱԲԱԶՈՒԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ յունիսի 1-ից մինչև օգոստոսի 25-ը 1911 թ.։ Միխայլօվսկի պր. № 138. (կ.) 611. 6—2

„Գ. Զ. ԵՍՐԱԼՕՎ ԵՒ ԿՕՄՊ." ԱԿՑ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՁՈՒԳՈՒՆԱՁՈՅԼ ԵՒ ՄԵԽԱՆԻԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
սրանով յայտարարում է, որ, չը նայած գործարանում տեղի ունեցած հրդեհին, այնուամենայնիւ գործարանական աշխատանքը շարունակվում է և ընդունվում են պատուէրներ կաթսային, փականագործային և դարբնային աշխատանքների, նոյնպէս և չուգունէ և պղնձէ ձուլուածքների վերաբերեալ, համաձայն ներկայացված մակարդակի և կաղապարի։
(17,18,19,21,25) 660. 5—3

ՅԱՏՈՒԿ
ՓՈՐԱԳՐՉԱԿԱՆ-ԳՐԱՒԻՐԱՅԻՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
Վ. ՄԱՐԳՕՇԵԱՆԻ
Ընդունում է ամեն տեսակ փորագրչական և գրաւիրային գործեր։ Գնում է ոսկու և արծաթի կտորտանքներ, նոյնպէս և թանգագին քարեղէններ։
Թիֆլիս, Երևանեան հրապարակ, «Кавказъ» հիւրանոցի ներքևը։
(կ.) 282. 24—11

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.